

УДК 711.424

канд. арх., доцент Рибчинський О.В.,
Національний Університет «Львівська політехніка»

ПРОГРАМА ТА ПРОЕКТНІ СКЛАДОВІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ РИНКОВИХ ПЛОЩ ІСТОРИЧНИХ МІСТ УКРАЇНИ

Визначається актуальність програми та проектні складові ревіталізації ринкових площ історичних міст України. В статті розкрито мету та завдання архітектурних, містобудівних, інвестиційних, соціальних та економічних проектів як складових програми ревіталізації.

Ключові слова: проектні складові ревіталізації, збереження та реставрація, культурна спадщина, ринкова площа.

Постановка проблеми. Сьогодні історичні міста України перебувають у стані економічної та культурної невизначеності. Керівництво міста та місцеві громади не мають сформульованої програми оживлення поселення. Історична культурна спадщина міста може стати основою його майбутнього розвитку. В сучасному світі для розвитку історичних поселень найчастіше використовують програми ревіталізації вибраних частин поселення.

Актуальність дослідження. Сьогодні для центральної частини історичного міста актуальним є вирішення таких завдань як збереження, реставрація та відтворення пам'яток; ремонт або оновлення технічної інфраструктури; розвиток підприємництва в центральній частині історичного міста; покращення комфортності та розвиток житла; розвиток соціальної інфраструктури; відродження традицій та культурний розвиток історичного міста. Опрацювання програми та проектних складових ревіталізації ринкових площ створить основу для перспективного розвитку історичних міст України.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Більшість праць, присвячених збереженню спадщини історичних міст, розкривають історичні аспекти урбанізаційних процесів, особливості формування охоронних зон пам'яток, визначають їхню історичну роль у міському середовищі. Над цією тематикою працюють М. Бевз [1], В. Вечерський [2], Л. Прибега [3], І. Ігнаткін [4], В. Акуленко [5], М. Богуславський [6].

Теорія і практика ревіталізації розвивається переважно в США, Великобританії, Ірландії, Німеччині та Польщі. Проблеми та аспекти ревіталізації історичних частин міста розкриті в працях З. Зузяка, Б. Бартковіча, С. Юхновіча, П. Лоренса (Польща), Г. Ешворта (Великобританія), Б. Беррі, М. Веббера (США), Г. Кеммінга, К. Шмідта (Німеччина). В працях цих урбаністів

визначено, що якісний розвиток міста істотно залежить від активності функціонування культури. Поняття ревіталізації до сьогодні не має чіткого і докладного визначення. Наприклад, на думку Г. Ешворта, ревіталізація – це творення нового життя в просторі міста з чітким наголосом на економічні функції. [7] З. Зузяк вважає, що існує три напрямки ревіталізації історичних середмість: новий фізичний простір, простір культурної спадщини, простір місцевої громади. [8] За П. Лоренсом, ревіталізації кожного міста, або його частини притаманні різні риси, а цілі укладаються в такі напрямки: містобудівельно-архітектурний, технічний, соціальний, економічний, екологічний. [9] Такий підхід до ревіталізації відкриває для історичних міст України можливість відродити ринкові площі у взаємодії містобудівельних, архітектурних та реставраційних процесів та соціально-економічної діяльності.

Мета статті. Сформулювати програму та визначити проектні складові ревіталізації ринкових площ історичних міст України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Програма ревіталізації ринкових площ історичних міст складається з ряду проектів. В основу проектів ревіталізації закладають творення нової якості ринкової площі та цілого історично сформованого середмістя. В розробленій програмі слід передбачати можливість розвитку економіки цілого міста та відкриття нових місць праці. Програма ревіталізації ринкових площ складається з архітектурних, містобудівельних, інвестиційних, соціальних та економічних проектів. Слід зауважити, що в програмі ревіталізації всі проектні напрямки повинні діяти взаємозв'язано, а не окремо.

Архітектурні та містобудівельні проекти. Ринкові площі в історичних містах зазнали суттєвих пошкоджень впродовж ХХ століття і сьогодні вилучені з активного життя поселення. Тому актуальною є потреба виконання проектів реставрації пам'яток або важливих споруд, регенерації цілого простору ринку. Тут слід пам'ятати про спосіб формування ділянок-парцель, традиційного масштабу та архітектурних форм забудови. В приринкових кварталах актуальним є проектування нових будинків-вставок. У збереженій забудові необхідно вирішувати проблеми, пов'язані з водопостачанням та водовідведенням, опаленням та вентиляцією, укріпленням фундаментів, ремонтом приміщень, реставрацією та адаптацією пам'яткових споруд. Збережену історичну забудову ринкових площ на початку проектних робіт слід ретельно обстежувати. Результати досліджень необхідно використовувати в проектних рішеннях. У проектах варто дотримуватися максимального збереження автентичності матеріалів та образу будівель. Не варто використовувати методику вільної та творчої реставрації або реконструкції.

Архітектурний образ наявних будинків потребує збереження та реставрації. На жаль, в останні десятиліття активізувалась тенденція обличкування фасадів плитами штучного каменю та пластиковими панелями, монтування метало-пластикових вікон та дверей, покриття стін синтетичними шпаклівками та фарбами. Такі «прикрашення» руйнують властиву для міста історичну патину, образність та мальовничість. Конструкції старих будинків необхідно зміцнювати і тільки в крайніх випадках замінювати.

Економічний розвиток історичного міста впливатиме на адаптаційні процеси в збереженій забудові. В проектах модернізації та реконструкції слід максимально зберігати вистрій інтер'єрів, не руйнувати кам'яних порталів та карнизів, склепінь та розписів. Під час проектування нових будинків рекомендується використовувати традиційні форми. Запорукою успіху архітектурних рішень є гармонійне вирішення нових будівель в ландшафті історичного середмістя. Агресивність проектних рішень руйнуватиме та завдасть шкоди культурній спадщині історичного міста. Ринкові площі слід розглядати як ключовий центр панорамного розкриття міста. Тому нові агресивні та дисгармонійні форми знівелюють пам'яткову урбаністичну структуру міста. У процесі нового будівництва можуть відкритися рештки давніх стін та пивниць утраченої забудови ринкової площі. Відтак потрібно розробляти конкретні планувальні рішення, які враховують охорону та функціонування віднайдених реліктів, збереження автентичного вигляду, розпланування та характер різночасової забудови ринкових площ.

Сучасний розвиток будівельних та реставраційних технологій сприяє таким проектним рішенням, які дозволять експонувати та використовувати релікти давніх пивниць, фрагменти мурів, стратиграфію, архітектурні деталі, усе те, що сьогодні належить до сфери археологічної культури історичних міст. З огляду на їхню цінність історичні руїни необхідно музеєфікувати та використовувати як туристичні об'єкти; руїни можна забезпечити та експонувати в поєднанні з новою будівлею або новим інтер'єром, якщо збереглися малі рештки давньої споруди; застосовувати (за можливості) метод аностелозу віднайдених елементів пам'ятки. Для розроблення проекту слід залучати фахівців, обізнаних з історичними техніками, технологіями та історією місцевого мистецтва та архітектури.

Підґрунтям розвитку ринкових площ можуть стати розроблені проекти регенерації. Насамперед потрібно провести пошукові дослідження. Зафіксувати комплекс знань про ринкову площу на історико-архітектурному опорному плані, в проекті зон охорони об'єктів культурної спадщини, відобразити у межах та режимах використання історичних ареалів населених місць. Згідно чинного Закону України «Про збереження архітектурної та містобудівельної

спадщини» для історичних ареалів населених місць розробляють і затверджують у встановленому порядку концепції та проекти регенерації.[10] На жаль, в наявному реєстрі історичних населених місць не враховано цілий ряд важливих історичних міст України. Тому його потрібно доповнювати і спрощувати процедуру реєстрації. В проекті регенерації зазначають об'єкти, що потребують реставрації, відводять земельні ділянки для відтворення нового будівництва із врахуванням традиційних характеристик архітектури конкретного історичного міста.

Інвестиційні проекти. На вирішення конкретних проблем повинні бути скеровані інвестиційні проекти, які поділяються на комерційні, культурні, торговельні, житлові та відпочинково-рекреаційні. Комерційні проекти вирішують проблеми розвитку притаманної для ринкової площі функції громадського обслуговування. Тут сконцентровані адміністративна, культурна та торговельна зони історичного міста. У випадку розроблення інвестиційного проекту з модернізації адміністративної зони історичного міста на ринковій площі або в межах середмістя зосереджуватимуться ключові ділові установи, що буде зручним для самих бізнесових центрів та для мешканців поселення. Щоправда у таких проектах слід передбачити можливість влаштування стоянок та паркінгів для автомобілів.

Інвестиційні проекти з розвитку культури на ринковій площі сприятимуть покращенню культурної інфраструктури, транспортної сфери та адміністративно-політичного статусу поселення. Культурна інфраструктура привабить до міста туристів, а також покращить якість життя мешканців, транспортна сфера протягом певного часу вирішуватиме зв'язок центру з дальшими районами, зміна адміністративно-політичного статусу історичного міста здобуде розголос в регіоні та країні. Наприклад, упродовж останніх років в Кам'янці-Подільському ринкова площа задіяна у фестивалях «Porta Temporis», «Остання столиця», «Республіка» та ін. У багатьох містах на ринкових площах часто відзначають річницю отримання містом Магдебурзького права, дня міста, Великодніх та Різдвяних свят, Дня незалежності. На такі події приїздить багато гостей. Відповідно культурне життя міста висвітлюють медіа, що, своєю чергою, впливає на пожвавлення політичної та економічної сфери діяльності. Це сприяє реставрації та розбудові в просторі ринкових площ офісів підприємств, готелів та крамниць.

Інвестиційні проекти з розвитку торгівлі на ринковій площі вирішуватимуть актуальні проблеми містян. На ринкових площах слід будувати крамниці, невеликі торговельні та ринкові комплекси, готелі, центри обслуговування туристів, підприємства громадського харчування та побутового обслуговування населення. Наприклад, статистичні дані XVIII-XIX століть

свідчать, що на ринкових площах в містах та містечках було від 15 до 40 крамниць. Актуальний стан ринкових площ історичних міст свідчить, що вони починають поступово відроджуватися як ключовий комерційний та історичний центр поселення. Розроблення інвестиційних проектів пришвидшить ревіталізацію історичного центру міста.

Інвестиційні проекти скеровані на вирішення житлової проблеми поселення є актуальними для ринкових площ, де є значні втрати в забудові сторін. Інвестиції у відтворення житлової забудови ринкових площ можуть бути провідними для економічного піднесення міста. Однак варто зауважити, що проектування нового житла повинно враховувати вимоги щодо поверховості та архітектурного образу. Так, прибутковість інвестицій у будівництво житла та готелів спричинило виникнення агресивних будівель в просторі ринкової площі Кам'янця-Подільського, Хирова, Калуша, Івано-Франківська та ін.

Інвестиційні проекти у відпочинково-рекреаційній сфері ринкової площі вирішуватимуть проблеми вільного часу мешканців поселення. Варто зазначити, що на ринкових площах слід розвивати спортивну, культурно-пізнавальну та розважальну діяльність. Центри історичних міст сприяють проведенню спортивних акцій (легкоатлетичних забігів, силових змагань, тощо); на ринкових площах також слід передбачати велодоріжки. Культурно-пізнавальну діяльність варто скеровувати на популяризацію спадщини історичного міста та формування відповідального ставлення до неї. Інвестиції в розважальну діяльність повинні враховувати потреби містян різних вікових груп. В окремих випадках у просторі ринків варто влаштовувати паркові зони та дитячі майданчики, зручні місця для відпочинку неповносправних осіб. Для людей старшого віку варто передбачити місця для їхнього активного спілкування.

Інвестиційні проекти з ревіталізації ринкових площ варто завжди ґрунтувати на культурній спадщині історичного міста, оскільки вона формує образ поселення. Слід максимально зберігати автентичність і не створювати фальшиві «під старовину» будівлі або модерні агресивні об'єкти. Збережена культурна спадщина та простір ринкової площі сприятимуть зв'язку сучасного міста з його минулим, а це, як показують численні приклади в інших країнах, може стати запорукою його успіху.

Соціальні проекти. У просторі ринкових площ історичних міст необхідно впроваджувати соціальні проекти таких напрямків:

- скеровані на запобігання або ліквідацію негативного ставлення місцевої громади до культурної спадщини;

- скеровані на формування в історичному центрі громадських об'єднань з метою впливу на економічний та культурний розвиток міста;
- скеровані на відродження місць пам'яті, міської ідентичності та місцевих традицій;
- скеровані на формування поняття добросусідства та взаємної допомоги;
- скеровані на формування відчуття відповідальності у місцевої громади за культурну спадщину міста.

Такого типу проекти сприятимуть успішності програми ревіталізації історичного центру міста. Однак в українських реаліях розробка та реалізація соціальних проектів в контексті ринкових площ нашою є на високий рівень неприйняття як місцевої громади, так і влади. Реалізація соціальних проектів є довготривалою і не приносить швидких результатів. Та без соціальних проектів годі розраховувати на відродження ринкових площ історичних міст України як культурної спадщини та місць пам'яті.

Економічні проекти мають важливе значення для програми ревіталізації. Головна ціль цих проектів – розвиток культурної спадщини та економіки історичного міста. Економічні проекти розробляють для того, щоб налагодити маркетингову діяльність і знайти джерела фінансування, можуть розгортатися у кількох напрямках:

- розвиток наявних підприємств на ринковій площі (ремонт електротехніки, ремонт та пошиття одягу або взуття);
- створення нових підприємств в історичному центрі міста (мініпекарень, мінімайстерень з виробництва солодоців, натурального полотна, жіночих прикрас);
- формування сприятливих умов для господарської активності, економічного зростання ревіталізованої частини міста, добробуту місцевої громади;
- надання послуг з метою якісного перетворення нерухомості;
- розвиток інвестиційної діяльності для ревіталізації ринкових площ.

Сучасний стан ринкових площ історичних міст України потребує активізації економічного розвитку. В забудові сторін та серед ринкових кварталів варто передбачати збільшення виробництва товарів та послуг. У другій половині ХХ століття економічний потенціал ринкових площ не використовувався в діяльності історичного міста. Сьогодні завдяки активізації реставраційних та будівельних починань, маркетингу та реклами, впровадженню ресурсозберігаючих та маловідходних процесів в просторі ринкових площ можна суттєво покращити економічну діяльність в історичному місті.

Висновки

Ревіталізація ринкових площ історичних міст може бути успішною за умов якісно розробленої програми, яка пов'язує архітектурні, містобудівні, інвестиційні, соціальні та економічні проекти. Ревіталізація ринкових площ як культурного надбання окреслює перспективу відродження історичного міста України. За допомогою соціальних та економічних ініціатив вирішуватиметься не лише проблема збереження культурної спадщини, а й такі актуальні проблеми містян, як функціональне наповнення середмістя, транспортний та пішохідний рух, покращення громадського обслуговування та комфортності житла.

Література

1. Бевз М. Історичне місто як об'єкт збереження і регенерації // Проблеми теорії і історії архітектури України. Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2007. – Вип. 7. – С. 105-119.
2. Вечерський В. Спадщина містобудування України: Теорія і практика історико-містобудівних пам'ятко-охоронних досліджень населених місць. – К.: НДІТІАМ, 2003. – 560 С.
3. Прибега Л. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект: монографія / Центр пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури; Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. — К.: Мистецтво, 2009. — 304 с.
4. Игнаткин, И. Охрана памятников истории и культуры : Справочное пособие / И.А. Игнаткин. – Москва : Высшая шк., 1990. – 223 с.
5. Акуленко В. Правова охорона пам'яток історії та культури в УРСР / В.І. Акуленко, В. Анджиєвський. – Київ : Знання, 1984 . – 47 с.
6. Богуславский М.М. Международная охрана культурных ценностей.— М.: Междунар. отношения, 1979. — 192 с.
7. Ashworth G.J. Heritage planning conservation as the management of urban change. Groningen, The Netherlands:Geo Pers, 1991. – S.5
8. Zuziak Z. K. Strategie rewitalizacji przestrzeni srodmiejskiej. Krakow: Politechnika Krakowska, 1998. – S. 14
9. Lorens P. Rewitalizacja miast. Planowanie i realizacja. Gdansk: Politechnika Gdanska, 2010. – S. 11
10. Закону України «Про збереження архітектурної та містобудівельної спадщини», Розділ V. Збереження містобудівної спадщини та традиційного характеру середовища, пункт 5.

Аннотация

Автор определяет актуальность программы и проектные составляющие ревитализации рыночных площадей исторических городов Украины. В статье раскрыты цели и задачи архитектурных, градостроительных, инвестиционных, социальных и экономических проектов как составляющих программы ревитализации.

Ключевые слова: проектные составляющие ревитализации, сохранение и реставрация, культурное наследие, рыночная площадь.

Annotation

The author defines the relevance of the program and project components of the market square revitalization in the historical towns of Ukraine. The article deals with the goals and objectives of architectural, urban planning, investment, social and economic components of the project as a revitalization program.

Key words: the project components of revitalization, preservation and restoration, cultural heritage, market square.